

ДРУГА БАТЬКІВЩИНА

До 400-річчя з дня народження
Вільяма ШЕКСПІРА

О

Зачитувався трагедіями і комедіями Шекспіра молодий Шевченко, навчаючись у Петербурзькій академії художеств. Він завжди возив з собою твори великого англієця. А пізніше, у грудні 1858 року, подивившись виставу «Король Лір» у Маріїнському театрі з участю геніального негртійського артиста Айри Олдріджа у головній ролі, він захоплений писав своєму другові М. С. Щепкіну: «У нас тепер африканський актор чудеса виробляє на сцені. Живого Шекспіра показує».

У 1862 році Айра Олдрідж показував «живого Шекспіра» глядачам Києва, Одеси, Харкова та Єлисаветграда (тепер Кіровоград), куди пішки (понад 60 верст) прийшов з Бобрини І. К. Тобілевич, майбутній великий український драматург і актор, щоб подивитися гру великого артиста в шекспірівських виставах. А через кілька років Єлисаветградський драматичний гурток під керівництвом Тобілевича влаштував виставу «Король Лір» російською мовою.

Вперше українською мовою поставлені уривки з «Гамлета». Це було у Києві 1873 року. Піонером виявився аматорський гурток М. Старичького і М. Лисенка; переклад трагедії зробив Старичький, музику до вистави написав Лисенко. Аж через 10 літ, 1882 року, вийшов у світ цей перший переклад, який з величезними

труднощами переборів цензурні перепони.

Над перекладами творів Шекспіра працювали й інші корифеї українського театру — М. Кропивницький, П. Саксаганський, але ні надрукувати, ні виставити їх у театрі не дозволяла царська цензура. Початкові спроби перекласти «Гамлета» українською мовою в Галичині належать перу Павла Свого (Павлина Євдещенка), який опублікував у журналі «Нива» за 1865 рік першу дію трагедії.

На початку 70-х років минулого століття переклав дві трагедії Шекспіра — «Гамлет» і «Макбет» — Ю. Федькович. У 1881 році у Львові побачив світ перший том перекладів Шекспіра українською мовою, зроблених П. Кулішем. До нього увійшли «Отелло», «Троїл і Крессіда» та «Комедія помилок».

Велику роботу в справі перекладу, видання, популяризації і наукового вивчення літературної спадщини Шекспіра здійснив Іван Франко. Він написав передмову до перекладів Ю. Федьковича, сам переклав твори «Венеціанський купець», «Король Лір», «Буря», а також багато сонетів.

Франко організував у Львові Шекспірівський фонд, який мав стати центром видань перекладів іноземних письменників. У період між 1899 і 1902 роками цей фонд видав десять творів Шекспіра в перекладі П. Куліша, за науковою редакцією і з передмовами Івана Франка.

Відзначаючи недосконалість пере-

кладів, Франко все ж популяризує їх з метою ознайомлення українських читачів з творами Шекспіра.

Десять великих передмов Франка до творів «Гамлет», «Макбет», «Коріолан», «Приборкання непокірної», «Юлій Цезар», «Ромео та Джульєтта» тощо є ґрунтовними науковими дослідженнями, першими працями в українському шекспірознавстві. Франко чуйно сприймав захоплення кри-

тичний аналіз творів Шекспіра, зроблений Белінським, оцінку, що її дав мистецтву Шекспіра Пушкін.

Ознайомлений з учінням марксизму, Франко по-новому і по-своєму визначав велич геніального драматурга, «розсекречував» таємниці його творчості, виявляв чарівну силу і своєрідність, майстерність його драм, уміння драматурга заглянути в найглибші куточки людської душі. У кожній

статті Франко розглядає історичну й політичну обстановку в країні, що обумовила задум і виконання твору, пов'язує кожну п'єсу з життям, світоглядом, настроєм, симпатіями самого автора, розкриває ідейно-естетичне значення твору для сучасності.

Але тільки після Великої Жовтневої соціалістичної революції перед творчістю Шекспіра відкрилася широка дорога до трудівників. У театр прийшли робітники, селяни, червоноармійці, трудова інтелігенція — сам народ.

Твори Шекспіра перекладали українські письменники І. Кочерга, Ю. Корещий, тепер перекладають М. Рильський, Б. Тен, І. Стещенко та ін. Починаючи з перших років Радянської влади, українські майстри театру любили працювати над розкриттям драматичного великого майстра. У багатьох театрах республіки створено чудові сценічні образи. Серед них — Отелло у виконанні Б. В. Романицького в театрі імені М. Заньковецької (постановка П. К. Саксаганського 1925 року і постановка В. І. Харченка 1936 року). У цих же виставах яскраво були відтворені образи Яго і Дездемони акторами В. Яременком і В. Любартом. Гнат Юра у 1927 році в Київському театрі імені Шевченка здійснив виставу «Сон літньої ночі», в якій колоритно було показано образи представників народу; серед них особливо виділявся ткач Днище, роль якого блискуче грав актор М. Пилипко.

У 1938 році режисер В. Василько у Донецькому театрі здійснив виставу «Макбет», в якій у головних ролях виступили чудові актори — Л. Гаквольський (Макбет) та В. Добродіж у кількох театрах пішла трагедія «Ромео і Джульєтта» (Дніпропетровський ТЮГ імені Пушкіна, Харківський ТЮГ імені Горького, Миколаїв-

ський театр імені ХХХ-річчя ВЛКСМ виставляються комедії «Вінзорський кумовий» (Одеський театр імені Жовтневої революції, Артемівський імені Артема), «Дванадцята ніч» (Полтавський український драматичний театр імені Гоголя), «Багато галасу даремно» у Київському театрі імені Франка (успіх тут обумовила насамперед гра Н. М. Ужвій в ролі Беатріче).

Післявоєнний період відзначено прекрасними сценічними образами, що їх створили у «Дванадцятій ночі»: Віола — артистки К. Осмаловська і Л. Усатенко, Олівія — Є. Лазу-М. Смирнов, І. Твердохліб. З'явилися нові сценічні образи Отелло в Харківському (артисти О. Сердюк і Д. Антонович), Чернівецькому (артист В. Сокирко) та в інших театрах.

Першим втіленням трагедії «Король Лір» на українській сцені була постановка Ровенського музично-драматичного театру (1956 рік, переклад М. Рильського, режисер О. Сичевський). Наприкінці 1956 і на початку 1957 років вперше появився на українській сцені у двох театрах — Харківському імені Шевченка і Львівському імені Заньковецької — «Гамлет». Різні то були Гамлети: поривистий, діловий — у виконанні Я. Гельса (Харківський театр) і філософський, загальблений у виконанні О. Гая (Львівський театр). Проте обидва вони виступали палкими протестантами проти зла, темного царства.

У Країні Рад, де пишним цвітом буває соціалістична культура, Шекспіра знайшов другу свою батьківщину. У вінок світової слави великому англійському драматургові вплітають свої творіння і митці української радянської культури.

Я. БІЛОШТАН.